

Skilsmisse og gjengifte

Veiledning til menighetene etter vedtak i Synoderådet

Vedtatt av synodestyret 28. oktober 2004. Utarbeidet av Sven Aasmundtveit.
© Norsk Luthersk Forlag, Oslo, 2006

Innledning

”Som kirke står vi i dag overfor store utfordringer med hensyn til å forkynne det kristne syn på samliv og ekteskap, samboerskap og skilsmisse. De mange oppløste hjem kaller oss til omsorg og positiv veiledning på bibelsk grunnlag.”

Slik er åpningsordene i det vedtaket som ble gjort av Synoderådet i juni 2003. Et vedtak som åpner for at man kan vies i Frikirken også etter en skilsmisse - på et bredere grunnlag enn hva som var tilfelle tidligere.

Videre heter det i vedtaket:

”Både samboere, skilte og dem som sliter i ekteskapet må møtes med sjelesørgerisk varme og positiv veiledning slik at det kristne syn på ekteskapet kan bli forstått og etterlevd.”

Dette er to hovedanliggender i vedtaket: En styrket undervisning om det bibelske syn på ekteskapet, og en god sjelesørgerisk tilnærming for dem som ikke uten videre lever i samsvar med dette synet.

Når det gjelder det konkrete vedtaket om vigsel av fraskilte lyder dette slik:

”Våre vigselmenn gis anledning til vigsel av fraskilte, også i tilfeller hvor bakgrunnen for skilsmissen er andre enn de som tidligere er nevnt – utroskap og det at den ikke-kristne ektefelle krever skilsmisse.

Vigselmannens medvirkning til inngåelse av nytt ekteskap må være hans egen avgjørelse. Dette innebærer ikke en generell og ukritisk åpning for vigsel av fraskilte i Frikirken. Men der hvor vigselmannen mener at det finnes tungtveiende etiske og sjelesørgeriske grunner for et nytt ekteskap, vil vi gi rom for at vigsel kan finne sted. Det forutsettes en vigselpraksis som skjer i forståelse med menighetens eldsteråd.

Vi oppfordrer våre vigselmenn til en grundig vurdering av de enkelte tilfeller hvor ekteskap etter brutte samliv kan komme på tale, og ta med seg i sin refleksjon det synoderådet tidligere har uttalt i denne sak.”

I Synoderådets vedtak åpnes det opp for mulighetene for en ny vigsel først og fremst forstått innen rammen av lov og evangelium. I det følgende skal vi se nærmere på hva dette synet innebærer.

I lys av lov og evangelium

Etter pålegg fra Synodemøtet i 2002 ble spørsmålet om skilsmisse og gjengifte på nytt tatt opp av Synoderådet i sitt møte i juni 2003. Forut for møtet var det levert en innstilling som bygget sin argumentasjon på en forståelse av skriftmaterialet der en ser mulighetene for en ny vigsel innen rammen av lov og evangelium.

Der man før tenkte i retning av at bibeltekstene tegner opp legale grunner for en skilsmisse, vil man nå mene at det i større grad handler om å plassere skylden på rett sted. (I så måte vil noen hevde at dette er et strengere syn på skilsmisse enn det første synet, i og med at man ikke lenger snakker om legale grunner.)

Det er når man kommer til spørsmålet om hva som kan ligge til grunn for en ny vigsel at den gamle og den nye forståelsen vesentlig skiller lag. Man spør ikke etter legale grunner, men om det er en rett erkjennelse omkring det som gikk galt. I teologiske termer handler det om at boten må komme før nådetilsagnet. Boten innebærer en erkjennelse av det som er galt og en vilje til å bøye seg under Guds vilje. Det betyr også at der hvor det er en farbar vei tilbake til en gjenopprettelse av det som gikk i stykker, så må det være veien å gå.

Skriftbelegget

De skriftstedene som først og fremst gjelder i spørsmålet om skilsmisse og gjengifte er følgende:

5 Mos 24,1 ff

Når en mann har tatt en kvinne til ekte, og han ikke bryr seg om henne lenger, fordi han har funnet noe ved henne som byr ham imot, kan han skrive et skilsmissebrev og gi henne og så sende henne bort fra sitt hus. (5 Mos 24,1).

Dette er det skriftstedet som Jesus henviser til i Mark 10 og Matt 19. Det handler om ordningen med skilsmissebrev når et ekteskap gikk i oppløsning. Dette var noe som var tillatt i jødisk lov med bakgrunn i de gammeltestamentlige skriftene. Det var lite tenkelig at en enslig kvinne (det var kvinner dette i praksis vedrørte) ikke skulle inngå et nytt ekteskap. I det jødiske samfunn på den tiden var dette helt grunnleggende i hele samfunnsoppbygningen og i forhold til de sosiale kår. Det var også nettopp dette som skilsmissebrevet skulle ivareta. Skilsmissebrevet satte kvinnen fri fra det ekteskapet som var brutt. Mannen hadde ingen krav lenger overfor denne kvinnen. Hun var fri i forhold til inngåelse av et nytt ekteskap.

Mark 10,1-12

Han brøt opp derfra og kom til Judea og til landet på østsiden av Jordan. Igjen drog folk i flokk og følge til ham, og han lærte dem som han pleide. Også noen fariseere kom, og for å sette ham på prøve spurte de: "Har en mann lov til å skille seg fra sin hustru?" "Hva har Moses pålagt dere?" sa han. De svarte: "Moses har tillatt mannen å skrive skilsmissebrev og skille seg fra henne." Da sa han til dem: "Fordi dere har så harde hjerter, har Moses gitt dere dette budet. Men fra begynnelsen av, ved skapelsen, skapte Gud dem til mann og kvinne. Derfor skal mannen forlate sin far og sin mor, og de to skal være ett. Det som altså Gud har sammenføyd, skal mennesker ikke skille." Da de var kommet i hus igjen, spurte disiplene ham om dette. Han sa til dem: "Den som skiller seg fra sin hustru og gifter seg med en annen, han begår ekteskapsbrudd mot den første. Og om en kvinne skiller seg fra sin mann og gifter seg med en annen, bryter hun ekteskapet." (Mark 10,1-12)

Dette skriftstedet vil de fleste være enige om at handler om ekteskapets ukrenkelighet. Gud har fra først av innstiftet ekteskapet, og dette skal ikke krenkes. Det vil være noe ulik tolkning av hvordan skilsmissebrevet og "påbudet fra Moses" skal forstås (mer om dette nedenfor).

Utgangspunktet for denne teksten er at fariseerne setter Jesus på prøve. De legger fram et spørsmål som det var forskjellige tolkninger på. I korthet kan "striden" blant fariseerne nedfelles i tolkningene til de to jødiske skriftlærde Hillel og Shammai. Grunnspørsmålet var hvorvidt man kunne skille seg av hvilken som helst grunn med utgangspunkt i 5 Mos 24,1 ff.

Jesu svar til fariseerne er i første omgang en avskrivning av problemstillingen. For fariseerne og de skriftlærde gikk spørsmålet ut på å kunne "frikjenne" den som tok ut

skilsmisse. Spørsmålet angikk "frikjennelsesgrunnene". Jesu svar, der han henviser til hva Gud ville helt fra skapelsen av, er å understreke at et hvert ekteskapsbrudd er et brudd på Guds vilje. Det er med andre ord ikke snakk om å kunne "frikjenne". Å inngå skilsmisse vil uansett medføre en erkjennelse av at Guds vilje og ordning brytes.

Noen vil hevde at Jesus opphever den ordningen som er gitt via Moses. Andre vil hevde at det Jesus gjør er å sette denne ordningen inn i sin rette sammenheng. At han tolker den opp imot Guds skaperordning og begrunner den inn i syndefallets tid. Ordningen er da ikke uttrykk for Guds opprinnelige vilje fra skapelsen av, men gitt for å begrense syndefallets skadevirkninger. Den er gitt på grunn av "de harde hjerter".

Jesu svar til fariseerne innebærer et klart oppgjør med den tolkning disse la til grunn for å forstå 5 Mos 24,1 ff. En tolkning der man var ute etter å finne "godkjente" skilsmissegrunner.

Det som de fleste vil være enige om er at adressaten i det Jesus her sier er den som bevisst bryter ut av ekteskapet (med tanke på å ekte en annen). Det er skilsmissen som er hovedtema og ikke en eventuell ny ekteskapsinngåelse.

Matt 19,1-12

De spurte ham: "Hvorfor har da Moses bestemt at mannen skal gi hustruen skilsmissebrev, og så kan han skille seg fra henne?" Han svarte: "Fordi dere har så harde hjerter, gav Moses dere lov å skilles fra hustruen. Men fra begynnelsen av var det ikke slik. Jeg sier dere: Den som skiller seg fra sin hustru av noen annen grunn enn hor, og gifter seg med en annen, han begår ekteskapsbrudd." (Matt 19,7-9).

Jesu håndtering av spørsmålet om skilsmisse og gjengifte er også omtalt i Matt 19,1-12. Denne teksten legger ikke til noe vesentlig ut over det som refereres i Mark 10. Også her taler Jesus rett inn i sin samtids forståelse av 5 Mos 24,1 ff og inn i samtidens oppfattelse av skilsmisse, hor og utukt.

Noen vil hevde at Jesus her gjør hor til en gyldig grunn for skilsmisse.

Andre vil hevde at Jesus her først og fremst plasserer ansvaret der det hører hjemme. Dette med bakgrunn i hans klare avvisning av hele tankegangen (å finne gyldige grunner for skilsmisse). Jesus refererer igjen til jødisk lov der det var mannen som kunne skille seg fra hustruen og ikke omvendt. Mannen må bære ansvaret for den situasjon som oppstår. Men der kvinnen selv har levd utuktig (her brukes ordet porneia - seksuell løsaktighet eller utukt) må hun bære dette ansvaret.

1 Kor 7,8-16

Til dem som er gift har jeg dette påbudet, ikke fra meg selv, men fra Herren: En kvinne skal ikke skille seg fra sin mann. Men hvis hun skiller seg, skal hun leve ugift, eller forlike seg med mannen. Og en mann skal ikke skille seg fra sin kone. Til de andre sier jeg - dette er mine egne ord, ikke Herrens: Dersom en kristen bror har en kone som ikke er troende, og hun gjerne vil bli hos ham, skal han ikke skille seg fra henne. Og dersom en kvinne har en mann som ikke er troende, og han gjerne vil bli hos henne, skal hun ikke skille seg fra mannen. (1 Kor 7,10-13).

I dette skriftmaterialet vil noen finne en legal skilsmissegrunn i det tilfelle der den ikke-troende i ekteskapet vil bryte ut. Den gjenværende vil da kunne være fri til å gifte seg på nytt.

Men man kan også hevde at Paulus her inntar den samme kompromissløse holdning til hor og utukt som vi finner hos Jesus. "Verken utuktige (porno) ... eller horkarer (moikjoi) skal arve Guds rike" (1 Kor 6,9). Altså verken de som lever i løse seksuelle forbindelser eller de som bryter det seksuelle samliv i et ekteskap, skal arve Guds rike.

En vil da si at Paulus uforbeholdent slutter seg til Jesu fordømmelse av seksuelt samliv utenfor ekteskapets ramme. I vers 10 trekkes følgende av et slikt syn, slik også Jesus gjør, ved å forby skilsmisse. Paulus understreker at dette er et ord fra Herren. Jesu sterke avvisning av skilsmisse i Matt 19 og Mark 10 blir sett på bakgrunn av sammenhengen mellom skilsmisse og hor.

Det som kan virke overraskende er at Paulus så henvender seg til den kvinne som likevel skilles. Her tilsynelatende som den aktive part. Hun skal leve som ugift eller forlike seg med sin mann.

Sammenhengen Paulus skriver inn i her er sammensatt. Det vi tydelig kan lese ut av brevene til korintmenigheten er at det er en menighet og et miljø som har problemer med å forholde seg til "de to regimenter". Det er noen som vil leve avholdende innenfor ekteskapet, og det er anfektelser hos de troende på grunn av blandede ekteskap. Det kan også synes å være et ideal for mange å leve i kyskhet.

I denne sammenhengen sier Ole Modalsli:

"Vers 11 taler ikke om enhver kvinne som har lidt den skjebne å bli skilt. Verset gjelder en kvinne som aktivt har skilt seg eller skiller seg. Den grammatiske form tillater riktignok både oversettelsen "er blitt skilt" og "har skilt seg". Men sammenhengen taler for den aktive betydningen av verbet: En kvinne skal ikke skille seg fra sin mann (v. 10b). Og en mann skal ikke skille seg fra sin hustru (v. 11c). Mellom disse setningene står som i en parentes utsagnet om en kvinne som har skilt seg fra mannen og som har muligheten for å forlike seg med ham igjen. Om motivene for hennes skilsmisse er aldri så fromme, må hun vite at det for henne ikke vil gå an å inngå nytt ekteskap. Denne aktive betydningen av verbet "har skilt seg" finner vi bl.a. hos Schlatter, Odland, Conzelmann, Barrett og Danbolt. På denne måten gir 1 Kor 7,11 intet forbud mot gjengifte for den forstøtte.

(Ole Modalsli, Praktisk teologi, nr.1/1990, s.33).

Paulus gir deretter sin veiledning for de blandede ekteskapene. Når den ikke-troende part i et blandet ekteskap samtykker i å fortsette ekteskapet, skal ikke den ikke-troende part forstøtes. I denne rådgivningen påberoper ikke Paulus seg samme myndighet som ovenfor ved å vise til et Herrens påbud. Det er her ikke er snakk om at den vantro part krever skilsmisse. Det er tvert imot den troende det refereres til som den som ikke skal forstøte. Grunnlaget for ikke å forstøte er at den ikke-troende fortsatt ønsker samliv. Motsatt dersom den vantro part ikke ønsker å fortsette samlivet, da skal den troende ikke nekte en skilsmisse (vers 15).

Man ser da hos Paulus den samme klare holdning til hor og skilsmisse som hos Jesus, men samtidig en tilpasningsdyktighet midt i en verden med "harde hjerter".

En fortsatt restriktiv praksis

Selv om det nå er åpnet opp for en forståelse av skilsmisse og gjengifte innen rammene av lov og evangelium, så betyr ikke dette at det åpnes for gjengifte på et hvert grunnlag. Følgende forutsetninger må ligge til grunn:

- a) Ingen vigselmann kan tvinges til en praksis som vedkommende er imot. Den enkelte vigselmann gis for øvrig større frihet, forutsatt at det skjer i forståelse med menighetens eldsteråd.
- b) Når man ser spørsmålet i hovedsak i lys av lov og evangelium, må både loven og evangeliet få komme til anvendelse. Det betyr at boten må ligge til grunn før nådetilsagnet, og at det ikke er noen farbar vei tilbake til en gjenopprettelse av det som gikk i stykker.

En sjelesørgerisk tilnærming

Det er viktig at den enkelte vigselmann tar inngåelsen av et eventuelt nytt ekteskap på alvor når det gjelder det som ligger i Synoderådets vedtak. Like viktig er det at det vises en rett sjelesørgerisk tilnærming. Det er ikke opp til oss å lodde botens og angerens dybde. Det er likevel viktig å gjøre dette klart for den som ønsker å inngå et nytt ekteskap. Det gamle kan legges bak slik at man ikke bærer med seg en uoppgjort skygge inn i sitt nye ekteskap.

Vedlegg

1. Vedtak fra Synoderådet 2003 (noe redigert).
2. Hyrdebrevet fra 1988.
3. Tekst fra den nye vigselsturgien.

Vedlegg 1: Vedtak i Synoderådet:

Som kirke står vi i dag overfor store utfordringer med hensyn til å forkynne det kristne syn på samliv og ekteskap, samboerskap og skilsmisse. De mange oppløste hjem kaller oss til omsorg og positiv veiledning på bibelsk grunnlag. I denne forbindelse vil vi minne om Hyrdebrevet av 1988, "Vern om ekteskap og familie", og brosjyren "Ekteskap, samboerskap og homoseksualitet".

Både samboere, skilte og dem som sliter i ekteskapet må møtes med sjelesørgerisk varme og positiv veiledning slik at det kristne syn på ekteskapet kan bli forstått og etterlevd.

Våre menigheter har ansvar for en grundig og positiv undervisning om det kristne syn på samliv og ekteskapet. Det bør derfor være et tilgjengelig tilbud om kurs om disse spørsmål i våre menigheter.

Med hensyn til vigsel av fraskilte vil vi si:

Våre vigselmenn gis anledning til vigsel av fraskilte, også i tilfeller hvor bakgrunnen for skilsmissen er andre enn de som tidligere er nevnt – utroskap og det at den ikke-kristne ektefelle krever skilsmisse.

Vigselmannens medvirkning til inngåelse av nytt ekteskap må være hans egen avgjørelse. Dette innebærer ikke en generell og ukritisk åpning for vigsel av fraskilte i Frikirken. Men der hvor vigselmannen mener at det finnes tungtveiende etiske og sjelesørgeriske grunner for et nytt ekteskap, vil vi gi rom for at vigsel kan finne sted. Det forutsettes en vigselpraksis som skjer i forståelse med menighetens eldsteråd.

Vi oppfordrer våre vigselmenn til en grundig vurdering av de enkelte tilfeller hvor ekteskap etter brutte samliv kan komme på tale, og ta med seg i sin refleksjon det synoderådet tidligere har uttalt i denne sak.

Synoderådet ber synodestyret å utarbeide et forslag til vigselsturgi til bruk i tilfeller der partene har bak seg et brutt samliv. Hovedsaken i en slik liturgi er en erkjennelse av

- a) at Guds vilje med ekteskapet er at det ikke skal brytes,
- b) at det er frelsen i Kristus som gir grunnlag for en ny start.

Vedlegg 2: Hyrdebrev fra Synodestyret i Den Evangelisk Lutherske Frikirke til menighetene (april 1988). Vern om ekteskap og familie.

Kjære menighet

Nåde være med dere og fred fra Gud, vår Far, og Herren Jesus Kristus!

Det er med uro vi registrerer at stadig flere ekteskap i Norge oppløses. Antall skilsmisser har økt i hele dette århundre. Hver dag går mer enn 20 ekteskap i stykker. Et stort antall barn rammes.

De mange oppløste hjem er en tragedie for vårt folk.

Også innen den kristne kirke ser vi at familiene ikke er så stabile som tidligere.

I denne situasjonen er det vårt kall og vår plikt å tale klart både om Guds kjærlighet og tilgivelse og om hans bud og vilje.

Herren kaller oss til seg for å gi tilgivelse. Han kaller oss til fornyet lydighet og respekt for sine bud.

Guds kjærlighet og omsorg

Jesus Kristus sier: "Kom til meg, dere som strever og har tungt å bære, og jeg vil gi dere hvile."

Vi vil i denne situasjonen si dette med særlig adresse til alle som har gjennomgått en skilsmisse. Når et ekteskap oppløses, vil mange slite med motløshet, skyldfølelse, ensomhet og selvbepreidelse. Disse spørsmål må ikke bagatelliseres eller glattes over, men bearbeides gjennom samtale og sjelesorg. Jesus Kristus kaller inn til seg og sin kjærlighet. Han vil være et vern for alle som har lidt skilsmisse og gir sin kjærlighet og tilgivelse for enhver som bærer på skyld og skam. Som vår Herre og Mester lukket mennesker inn i fellesskap med seg, så må også den kristne menighet lukke dem inn i fellesskapet som ekteskapet har gått i stykker for.

Guds bud er hellig og godt

Det står skrevet: "Ekteskapet skal holdes i ære av alle." (Hebr 13,4). Det gjelder altså både for den gifte og den enslige at en ved sitt liv og sine ord avlegger et vitnesbyrd for Guds gode vilje, og ikke mot den. De seksuelle samliv hører hjemme i det monogame, livslange ekteskap. Det innebærer at Bibelen setter klare grenser for seksualitetens utfoldelse. Både seksuelt samliv før ekteskapet, samboerforhold og seksuelt samliv mellom mennesker av samme kjønn er i strid med Guds vilje. Den som fastholder en livsstil innen slike former, krenker Guds vilje for seksualiteten og ekteskapet og kommer under Guds dom med sitt liv.

Derfor kaller vi til omvendelse fra slike livsmønstre og handlinger. Herrens apostel sier: "For dette er Guds vilje – deres helliggjørelse: Dere skal holde dere borte fra hor; enhver skal vite å vinne seg sin egen hustru i hellighet og ære, ikke i sanselig begjær som hedningene; de kjenner jo ikke Gud. For Gud kalte oss ikke til urenheter, men til et hellig liv." (1 Tess 4,3-5,7)

Familien, den grunnleggende institusjon

Familien er den viktigste sosiale enhet i samfunnet. Derfor underviser Bibelen meget om livet i familien. Guds vilje for ektefeller, for foreldre og barn trenger på ny å bli løftet fram i forkynnelse og undervisning. Et godt familieliv kommer ikke av seg selv, men krever aktiv innsats for dag til dag og fra alle medlemmene i familien. Også i denne del av vårt liv trenger vi å søke Herrens veiledning, hans støtte og kraft.

For at samlivet mellom ektefellene og mellom foreldre og barn skal utvikle seg positivt, må vi møte hverandre med de holdninger som Skriften viser oss som grunnleggende: Kjærlighet, respekt, vennlighet, omsorg og tilgivelse. Hovedansvaret for barna har Gud gitt til foreldrene. Det er deres store kall og oppgave å oppdra med ”den oppdragelse og rettledning som er etter Herrens vilje.” (Ef 6,4). Dette innebærer en oppdragelse på kristen grunn, der foreldrene skal be om visdom til å vise den rette balanse mellom kjærlighet og fasthet, mildhet og disiplin.

Moderne psykologi har lært oss hvor avgjørende de første leveår og oppvekstmiljøet er for vår personlighetsutvikling. Dette er med på å understreke den sentrale rollen som foreldrene er gitt i Bibelen. Denne oppgaven kan ikke løses tilfredsstillende hvis ikke ektefellene har tid med hverandre og tid med sine barn.

I denne sammenheng kan det ikke anses som et ubetinget gode at begge foreldrene arbeider utenfor hjemmet

når barna er små. Vi vil advare mot en livsstil der vi blir styrt av materielle mål. Samtidig som den enkelte familie må finne sin vei i avveiningen mellom yrkesaktiv innsats utenfor hjemmet og yrkesaktiv innsats i hjemmet, er det viktig å peke på barnets behov som en grunnleggende verdi i denne sammenheng. Vår tid trenger en fornyet visjon av at foreldreoppgaven er en av de viktigste i kulturen overhodet.

Skapt i Guds bilde

En hører i dag i urovekkende grad om økende kvinnemishandling og overgrep mot barn. Respekten for enkeltindividet, dets verdighet og ære, svekkes. Gjennom pornografiske blader og filmer forsimples Guds tanke om seksualitet og samliv. Kristi kirke kan ikke godta noen form for mishandling og misbruk av mennesket. Gud skapte oss i sitt bilde, til mann og kvinne skapte han dem. Han kalte mennesket til fellesskap med seg og gav oss sine bud, som er gode. De mange negative trekk i tiden skyldes i stor grad at respekten for Guds bud er svekket. I denne situasjonen kaller vi dere alle til fornyet tro på Guds gode vilje, som mann og kvinne, som foreldre og barn, som ektefeller og som samfunnsborgere.

Oslo i april 1988

For Synodestyret
Sverre Jølstad
Synodeformann

Vedlegg 3: Ordning for vigsel, pkt 4 ”Skriftlesning”

Etter skriftlesning (pkt 4) i vigselsturgien gis det anledning til et tillegg. (Dette er med i den vigselsturgien som sluttbehandles våren 2007.) I tilfeller der en eller begge parter har bak seg et brutt samliv, kan følgende formular brukes dersom begge er enige om det:

L: Men der hvor Herrens vilje er blitt brutt, må en bøye seg for Gud og si:

”Hvis du vil gjemme på synd, Herre, hvem kan da bli stående?”

Guds tilgivelse kan gi oss en ny begynnelse til å leve etter hans hellige vilje. Herren gi dere kraft til det!